

KOOKPUNT

KOOKPUNE

Nisrine Mbarki Ben Ayad

UITGEVERIJ PLUIM
AMSTERDAM/ANTWERPEN

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Dit boek is tot stand gekomen met steun
van het Nederlands Letterenfonds

Eerste druk, september 2025

© 2025 Nisrine Mbarki Ben Ayad

Omslagontwerp Loudmouth
Omslagbeeld *Tabula Rogeriana*
van cartograaf Muhammad al-Idrisi uit 1154
Typografie binnenwerk Michiel Niesen
Auteursfoto Willemieke Kars
Productiebegeleiding Tim Beijer
Drukkerij Wilco, Amersfoort

ISBN 978 94 934 2029 8

NUR 301

www.uitgeverijpluim.nl

Geen enkel deel van dit boek mag worden gebruikt
voor het trainen van kunstmatige intelligentie.

لأبي الطيب المباركى بن عياد

Inhoud

Mahia	9
Moedermelk	41
Zalamit	59
مريم البكر	75
Anba Antonios	97
Kookpunt	117
Matrice	135
Verantwoording	155

Mahia

إلى سناء أختي التي لم تلدها أمي
ولك انت الذي كنت دائماً قريب

Ik sta naar het ingestorte dak van het kleine huisje te kijken en ik denk aan mijn grootmoeder. Tegen de Franse makelaar, een tengere dame met een scherpe blik, zeg ik dat ik een bod wil doen. Ze probeert het uit mijn hoofd te praten, *mais madame pour ce prix* kon ik beter krijgen, dit huis moet helemaal opnieuw worden gebouwd en is amper een huis te noemen, *ou la la et la toiture*, er was bovendien geen riolering, laat staan een toilet en badkamer. De volgende dag doe ik een bod. Op mijn negenenveertigste bezit ik veertig vierkante meter in een afgelegen dorp aan de rand van de Pyreneeën, een plek precies in het midden tussen waar ik werd geboren en waar ik opgroeide. Wat de tengere makelaar niet weet, is dat ik niet op zoek was naar een ‘huis’, maar naar vier muren, een tuin en een moerbeï, de rest was bijkomstigheid.

Vanaf het moment dat mijn ouders naar het noorden vertrokken en mij achterlieten in de stoffige straten

van dit werelddeel, werd ik wees en werd grootmoeder mijn moeder. Tot mijn grote geluk had ze nog een dochter, net zo oud als ik, wij werden zusjes en een nieuw leven begon. De eerste nacht na het vertrek van mijn ouders sliepen mijn zusje en ik in één bed. Die nacht wist ik dat ze onderweg verongelukt waren en daarom was ik hier. Ik huilde zonder geluid en nam afscheid van ze door hun namen drie keer duidelijk maar zacht uit te spreken, zonder dat iemand me hoorde.

Mijn zusje en ik werden één, we leerden van onze moeder, die we Inna noemden, leven zoals mijn eerste ouders dat nooit hadden gedaan. We leerden reizen naar de meest afgelegen gebieden diep in de bergen, kamperen aan de wilde kust van de Atlantische Oceaan, maar vooral leerden we dat een vrouw zelf een huis moet bezitten, al zijn het maar vier muren en een dak, alleen dan is ze vrij. In onze straat waren veel verschillende huizen, maar er was maar één huis zonder gelijke, het huis van Majda Tweel. Vanbuiten zag je niets bijzonders, het was wit en strak zoals de meeste huizen in de wijk.

De eerste keer dat ik bij Majda Tweel thuis was, was op een zomerse doordeweekse dag in juni 1981, kort nadat mijn ouders vertrokken waren. Aan de vooravond van het Broodoproer, waarbij doden zouden vallen die later شهداء الكوميرا zouden worden genoemd. Ik betrad

het wonderland waarvan ik droomde zonder te weten dat het zich aan de overkant van de straat bevond. Mijn dromen omringden me en waren heel dichtbij zonder dat ik het wist. Ik droomde van wonderlijke geluiden en woorden, een onbekende jongen, de tijd en reizen. Ze waren er allemaal, al die jaren.

Majda was een onopvallend vriendinnetje, maar in haar grijze rust woonde een werkelijke draak; zolang je die niet wekte, liep je geen risico levend gegrild te worden. Als je heel goed keek zag je achter haar enorme zwarte wimpers sporadisch de slapende sintels in haar ogen. Geen enkel kind was ooit bij Majda thuis geweest, niet per se vanwege haar talent in onopvallendheid, maar omdat haar moeder niet hield van kinderen, want smerig, ze wilde het huis altijd schoon en ordelijk houden en haar vader hield niet van vreemden, ook geen vreemden die hij kende. Meer mensen in onze straat en wijk hielden niet van bezoekers, maar tragedies en tradities verbraken die persoonlijke voorkeuren omdat iedereen weleens een grootmoeder of -vader verloor en dan brachten de wijkbewoners je drie maaltijden per dag, ze kwamen je vasthouden en met je rouwen omdat rouwen op zijn best is met een collectief en het minst gedijt bij collectieven. In ieder huis trouwde er vroeg of laat een oom of zus en ook dan moest je de hele wijk binnenlaten om je geluk en je bruidstaart te delen. Mijn oudste oom is een paar maanden geleden in het huwelijksbootje gestapt, onze

straat werd afgesloten en we hadden een grote kheimerma voor de deur. Bij ons thuis kwam iedereen over de vloer, tot mijn oude vaders onvrede – grootvader werd stilzwijgend mijn vader. Hij hield als oud-militair van het vreemdelingenlegioen van stilte en rust, maar moeder hield van leven. Als we sterven krijgen we eeuwige rust en stilte, zei ze wanneer hij weer eens in het Frans mopperde. Hij stond elke dag om zes uur op, waste zich en kleepte zich aan met precisie en altijd in exact dezelfde volgorde, poetste daarna zijn schoenen tot glimmens toe, trok ze aan en genoot van een sigaret voordat wij ontwaakten. In ons huis mocht niet gegild worden, want dat was ondraaglijk, zei hij. Bij de familie Tweel was nooit iemand getrouwd en de dood had geen stap over hun drempel gezet. Ook als overbuurmeisjes mochten we hun witte huis niet zomaar in, de voordeur was altijd dicht en dat was voldoende, want alle voordeuren stonden open behalve die van hen. Wij en Majda waren ondanks alles vriendinnen, in de ochtend liep ze soms met mij en mijn zusje mee naar Ibn Battuta, onze school, een ontdekkingsreis waarvan we nooit wisten hoe die precies zou verlopen, enkel de eindbestemming was bepaald. Ik zag ons vaak van bovenaf lopen, hand in hand, alsof ik een vogel was. De meeste kinderen uit onze straat en wijk namen een andere route naar school dan wij. Zij liepen allemaal langs de grote weg met het verkeer, maar wij hadden een sluiproute. Aan de andere kant van de

weg woonde de jongen, ik wist niet precies waar. De jongen was in gedachten mijn jongen maar ik had hem nog nooit gezien en als ik hem al zou zien, zou ik niet weten dat hij het was. Hij was iemand die net als ik besefte dat we onderdeel waren van een verhaal dat zich nu hier afspeelde maar dat er meer was. Als ik hem zou horen zou ik hem herkennen. Het was voldoende voor me te weten dat hij bestond. Ik dacht vaak aan hem als ik niet kon slapen, als ik 's nachts wakker werd omdat ik over mijn ouders nadacht, de nacht was mijn favoriete tijd omdat ik dan niet met anderen hoefde te spreken, omdat ik kon luisteren. Ik had vaak het gevoel dat we samen waren in die uren. Ik wist zelfs in welk huis hij vroeger woonde, dat was vreemd maar ik wist het zeker. In het eerste blok, tegenover de moskee op het plein. Als ik weer weg zou gaan en ook deze plek zou verlaten, zou hij nog steeds niet ver van me vandaan zijn, hoe het kon wist ik niet precies maar hij was net zo echt als ikzelf echt was. Onze levens bestonden naast elkaar ondanks ruimte en tijd. Wij leefden tussen werelden in, in een vertraagde tijd.

Mijn zusje en ik hoefden dus nooit langs de drukke weg. Wij mochten binnendoor door het huis van de oude lala Lyazid. We klopten 's ochtends op de houten lage deur en hoorden haar wandelstok traag op de grond tikken. Een grote glimlach vulde de deuropening. Op haar binnenplaats stond een kleine, ronde tafel met daarop twee teiltjes, een met groente en een

andere met water, daarnaast stonden haar geblakerde kanun en een tajine, poes Fadma lag op het schapenvel te slapen. Als wij om halfacht naar school gingen was zij haar middagmaal al aan het voorbereiden. Onder haar felgekleurde hoofddoek, die ze als een haarband droeg, staken twee rode vlechtjes uit. We werden bedolven onder kusjes en knuffels terwijl ze ons over de binnenplaats begeleidde naar de achterkant van het huis, waar ze ons weer vrijliet in de wijde wereld. Eenmaal buiten begon het avontuur pas. We liepen door de smalle slangensteeg, waar we sissende geluiden hoorden waarvan niemand wist waar ze vandaan kwamen. Er werd gezegd dat de geluiden uit het huis van de Algerijnse vrouw kwamen. Zij was een vriendin van Inna en van Lala Lyazid. Toen ze overleed, werd haar huis verkocht. Veel kinderen waren bang van de steeg maar wij dachten altijd aan de Algerijnse tante Yasmina als we het gesis hoorden en lachten naar elkaar. Eenmaal uit de steeg kwamen we langs het enorme huis van de Engelsen die er nooit waren, alle luiken waren dicht en we hadden er nog nooit iemand gezien. Naast het huis was een terrein dat verlaten was. Daar hadden jongens soms seks met elkaar, sommigen kregen er geld voor en anderen betaalden. Het terrein behoorde de grootmoeder van de Engelsen toe, die heeft er tot het einde van haar leven gewoond. Haar oude aarden huis was in elkaar gestort en er woonde de dakloze man die nooit iemand las-

tigviel, maar zijn wilde haar joeg ons de stuipen op het lijf. Het leek alsof hij twee hoorns op zijn hoofd droeg waardoor hij op de bok van de dageraad leek. Mijn zusje en ik waren twee van de weinige kinderen die de bok ooit hadden gezien, het was tijdens de ramadan natuurlijk, de enige tijd dat hij zichtbaar was. Nadat we tijdens de nacht van de openbaringen hadden gegeten, vroegen we vader of we mee mochten naar de moskee voor de صلاة قيام الليل want we waren nog nooit midden in de nacht buiten geweest, laat staan in de moskee, en tot onze grote verbazing mocht dat. We hoefden niet alle gebeden te verrichten, na twee keer knielen slopen we weg naar de ingang van de moskee. We zaten op de drempel in het donker. Er vlogen wat vleermuizen voorbij en ergens in de buurt gilde een kind, kort daarna hoorden we de bokkenpoten dichterbij komen. In een flits zagen we hem of haar, want dat was niet helder in het duister. Het was groots en prachtig met grote gekrulde hoorns aan de zijkant van het gezicht. Het liep op twee poten en zijn buste was van een mens. Ondanks het duister zag het ons, keek ons even aan, sloot de ogen bij wijze van groet en haastte zich machtig verder, richting het gegil, we wisten dat het joeg op kinderen die niet vastten of ander onwenselijk gedrag vertoonden in de heilige maand. Tot dat moment wisten mijn zusje en ik niet of het echt bestond, al hadden we het geluid van gillende kinderen en zijn hoeven vaker op straat ge-

hoord, of dat het een verzinsel van ouders was om ons aan het vasten te krijgen en goede daden te laten verrichten, maar sinds we die nacht in zijn grote ogen hadden gekeken zouden we nooit meer twifelen aan het bestaan van dat wonderlijke schepsel.

In de verte verscheen Ibn Battuta als een schip met witte masten in de open vlakte, het gevaarlijkste deel van onze reis. Als je er middenin stond bestond het gevaar erin dat je werd aangevallen door de wilde honden die in de schaduw van de palmenfamilie sliepen tegen de buitenmuur van onze school, daarachter was de stookplaats van de hamam en de verstopplek van een kinderlokker. De kans was groot dat je de poort van de school bereikte voordat je werd aangevallen door de honden of gelokt werd met gesuikerde appels. We trokken altijd een sprintje naar de grote ijzeren poort waarachter Ibn Battuta oprees. Majda mocht af en toe binnendoor met ons mee, maar met zijn drieën was het spannender dan met zijn tweeën, want mijn zusje en ik hoefden elkaar niets uit te leggen en onze lichamen waren één, vooral als er gevaar dreigde. Ik herinner me dat mijn zusje werd geopereerd, ze heeft twee moedervlekken en een ervan, die boven haar sleutelbeen, moest worden weggehaald. Ik had niet gegeten en niet gesproken tot ze uit de operatiekamer kwam en die nacht sliep ik bij haar op de kamer in de kliniek, ik wist niet hoe ik zonder haar moest lopen en ademen. Ze heeft een klein litteken op die plek over-

gehouden, als we in de zomer heel bruin worden, blijft het litteken licht van kleur.

Majda en ik stonden meestal in het portiekje te kletsen of speelden samen voor de deur. De straten waren nog niet allemaal betegeld en we zaten soms op de rode aarde. Het leukste spel dat we kenden, was shaytaan. Als we met onze vingers een streep door de aarde trokken om te hinkelen of met de elastieken te spelen kwamen we eens in de zoveel tijd de duivel tegen. Dan hadden we geluk. We lieten alles voor wat het was en schoven de stoffige rode aarde bij elkaar en maakten er een puntig hoopje van, zoals Inna dat op vrijdagen met couscous deed, waarna we een weddenschap sloten welke kant de duivel op zou gaan. En als je verloor, moest je de straf uitvoeren die we bedachten en dat was niet mis. Shaytaan was een klein insect dat zich graag ingroef, de duisternis in. Zodra je hem losliet zette hij een aantal stappen in een bepaalde richting en begon zich in te graven, terug naar de onderwereld. Een keer speelde een ander kind uit de wijk met ons mee, ze was geen vriendinnetje maar iemand die we van school kenden, en haar straf voor Majda, die toen verloor, was dat iedereen in Majda's mond moest tuffen. Wij weigerden, maar het meisje en een buurjongen deden het wel. Vanaf die dag besloten we dat we alleen nog maar met zijn drieën Duiveltje zouden spelen, want andere kinderen waren sadisten. Wij hanteerden andere straffen, bijvoorbeeld dat je de